1 LİRA

1977 KASIM **11**

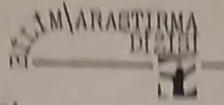
GÖZLEM

gerçeklere

Okullardaki ders programına,gazete,radyo ve televizyon programlarına karsı kendimizi savunmazsak, kafamızdaki düsünceler,düsmanımız olmaya devam edecektir.

KİTAP KULÜBÜ

BİLİM DİZİSİ

EKONOMİ POLİTİK EL KİTABI 20.—
Pierre Salama / Jacques Valier
(Tükendi)

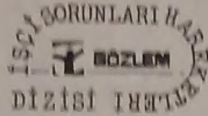
SOSYAL SINIFLAR 30.—
Muzaffer Sencer

AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE
Stefanos Yerasimos
Cilt I : Bizanstan Tanzimata (2. Baskı) 50.—
Cilt II : Tanzimattan I. Dünya Savaşına (2. Baskı) 75.—
Cilt III : I. Dünya Savaşından 1971'e (2. Baskı) 75.—

AZGELİŞMİŞLİK VE EMPERYALİZM 15.—
Derleyen: Atillâ Aksoy

ALMAN EMPERYALİZMİNİN TÜRKİYE'YE GİRİŞİ 15.—
Lothar Rathmann

1908 İŞÇİ HAREKETLERİ / YARI MÜSTEMLEKE OLUŞ TARİHİ 20.—
Hüseyin Avni Şanda

İŞÇİ HAREKETLERİ SORUNLARI DİZİSİ

AVRUPA İŞÇİ HAREKETLERİ TARİHİ 15.—
Wolfgang Abendroth

İNGİLTERE'DE EMEKÇİ SINIFLARIN DURUMU 30.—
Friedrich Engels

TÜRKİYE'DE GREV HAKKI VE GREVLER 20.—
Kemal Sülker

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI 1976 YILLIĞI 50.—
Hazırlayanlar: Sevgi / Abdullah Özkan

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA SOSYALİST HAREKETLER 30.—
George Haupt / Paul Dumont

EĞİTİM SORUNLARI DİZİSİ

BARBİANA ÖĞRENCİLERİNDEN MEKTUP 12.50
(3. Baskı)

AYDINLIĞA DOĞRU 15.—
Gerçekçi bir eğitim denemesi
Mario Lodi
(2. Baskı)

EĞİTİM ÜRETİM İÇİNDİR 15.—
Harun Karadeniz
(5. Baskı)

DÜZENE UYGUN KAFALAR NASIL OLUŞTURULUR? 15.—
E. A. Rauter
(2. Baskı)

EMPERYALİST KÜLTÜR SANAYİİ: WALT DISNEY 20.—
A. Mattelart / A. Dorfman

TARİHİN TANIKLARI DİZİSİ

HATIRLADIKLARIM 30.—
Zekeriya Sertel

YILLARIN İÇİNDEN 30.—
Abidin Nesimi

«GÖZLEM ÇOCUK» AŞAMA DİZİSİ

HİROŞİMA ÇOCUKLARI 10.—
Arata Osada

DAVULCULAR 10.—
Reiner Zimnik

BİR İNSAN DOĞUYOR 10.—
Maksim Gorki

MUTSUZ BİR HAFTA 10.—
Janusz Korczak

BİR ŞEFTALİ BİN ŞEFTALİ 15.—
Semet Behrengi
(3. Baskı)

KÜÇÜK KARABALIK 15.—
Semet Behrengi
(3. Baskı)

GÜL SAĞANAĞI 15.—
(2. Baskı)
İsmail Uyaroğlu

KARANLIĞI YİYEN KEÇİ 10.—
Fazıl İskender

YARININ BÜYÜKLERİNE ŞİİRLER 10.—
Bertolt Brecht

YEŞİL KÖPEK 15.—
Stanislav Stratiev
(2. Baskı)

YAŞAMAYA DAİR 15.—
Nâzım Hikmet
(2. Baskı)

HAYDUT OĞLU HAYDUT 10.—
Karel Çapek

ALBALON İLE MORBALON 10.—
Ümit Denizer

BİSKAY KÖRFEZİ KAPTANLARI 10.—
Stanislav Stratiev

DON CAMALE'YE ZEYTİN YOK 15.—
Gunther Feustel

UÇURTMAM SAVAŞTAN KORKMAZ 10.—
Vietnam Çocukları

SANSÜR 10.—
Tan Oral

KURTULUŞ SAVAŞIMIZ 15.—
Cezayir Çocukları

KİM YAPAR, BEZİ, DOLABI, KİTABI? 15.—
Anna Seghers

Özellikle Anadolu'da, kitapçı bulunmayan pek çok yerdeki okuyucularımızın kitap edinebilmesi amacıyla kurduğumuz Kitap Kulübü listesindeki kitaplardan edinmek isteyenlere 100 lirayı aşan istekleri % 25 indirimle gönderilir. Ancak son PTT zamlarıyla, kitap gönderme ücretlerine, özellikle ödemeli paket gönderme gibi hizmet gerektiren işlemlere yüzde 200'ü aşan bir zam yapılmıştır. Örneğin tek bir kitabı ödemesiz gönderme ücreti 4 lira olurken, aynı pakedin ödemeli gönderilme ücreti 8 liraya çıkarılmıştır. Bu yüzden 100 liraya kadar isteklerde, okuyucularımızın kitap bedeli kadar pul göndermeleri rica olunur. Kitap bedeli kadar pul gönderilen isteklerde, posta ücreti yayınevimize aittir. 100 lirayı aşan istekler ise yine eskisi gibi % 25 indirimle gönderilecek, ancak ödemeli posta ücreti indirimli fiyat üzerine eklenecektir. Paket ağırlığına göre 8 - 18 lira arasında değişen PTT ödemeli ücretinin kitap bedeli üzerine eklenmesine rağmen indirim miktarı % 20'nin altına düşmemektedir.

İSTEME ADRESİ
GÖZLEM YAYINLARI
P. K. 966
Karaköy/İSTANBUL

Sahibi : Marianna Hristidis / Yazı İşleri Müdürü : Abdullah Özkan / Teknik Sekreter : Deniz Oral / Yönetim Yeri : GÖZLEM YAYINLARI Başmusahip Sok. Tan Ap. No: 10 D. 6 Cağaloğlu / İST. / Yazışma Adresi : P.K. 966 Karaköy / İSTANBUL / Dizgi : Murat Matbaacılık Koll. Şti. / Film : Tab Grafik / Baskı : GÖZLEM BASIMEVİ / Abone Koşulları : 1 senelik 5.— TL.

KİTAPTAN KORKANLAR

Stanislav Stratiev
YEŞİL KÖPEK

T. C.
ADALET BAKANLIĞI
7524

Verilen Karar :

MEHMET KURT

Milli Eğitim Disiplin Kurulu

Öğretmenler üzerinde disiplin soruşturması yoluyla baskı kurulmaya çalışılıyor

Stanislav Stratiev
YEŞİL KÖPEK

Nizip'te bir öğretmen öğrencisine "Yeşil Köpek" kitabını okuyabileceğini söylediği için disiplin soruşturması açıldı

GAZİANTEP (VATAN)

2. MC Hükümeti ile sürdürülen "baskı ve sindirme" politikası özellikle öğretmenler üzerinde yoğunluk kazanmıştır.

Yurdun çeşitli bölgelerinde, önemsiz gerekçelerle ilerici öğretmenler hakkında soruşturmalar açılarak, baskı kurulmak

Devamı Sa 7 Sü:6'da)

Egemen sınıfların kitlelerin bilinçlenmesini önlemek amacıyla sürdürdüğü baskı yöntemlerine her gün bir yenisi ekleniyor. Tüm eğitim kurumlarını, basın, tv. gibi kitle iletişim araçlarını yönlendiren burjuvazi, buna rağmen kitlelerdeki bilinçlenmeyi yokedemediğinden, düzene uygun kafalar yetiştirmeye karşı çıkan ilerici öğretmenler, bozuk düzenin aracı olmayı reddeden ilerici memurlar, emeklerinin karşılığını arayan işçiler gibi unsurları sindirmek ve ezmek için her yola başvuruyorlar.

Özellikle son yıllarda yurdun çeşitli bölgelerindeki tüm ilerici öğretmenler üzerindeki baskılar yoğunlaşırken sudan bahanelerle "öğretmen kıyımı" eylemleri doruk noktasına varmıştır.

Aynı şekilde ilerici yayın okuyan ve satanlara yapılan baskıların da giderek arttığı günümüzde işçi, öğretmen gibi ilerici kişileri devrimci yayınlar okuduğu ya da okuttuğu gerekçesiyle yerlerinden etmek, sindirmek ve tüm ilerici kesimi baskı altında tutmak için "komünizm propagandası yapıyor" gerekçesi artık çocuk kitapları için bile kullanılan bir neden haline gelmektedir.

Kitaptan ne denli korkulduğunu gösteren bu tür olaylardan bir yenisi Gaziantep' in Nizip ilçesinde meydana gelmiş ve öğrencilerine ilkokul çağındaki çocuklar için hazırlanmış bir hikâye kitabını öneren TÖB - DER üyesi öğretmen Havvali Doğan hakkında "sınıfta öğrencilerine sol fikirler aşılamak istediği, komünizm propagandası yaptığı" gerekçesiyle disiplin soruşturması açılmıştır. Gaziantep Vali Yardımcısı Mustafa Atak ve Milli Eğitim Müdürü Mustafa Yıldırım'ın da bulunduğu soruşturmada İlköğretim Müfettişi Salih Ünal, Yücel Ergüler ve İbrahim Ödemiş'in iddiaları incelenmiştir.

Soruşturmada Nizip Merkez Namık Kemal İlkokulu öğretmenlerinden Havvali Doğan'ın öğrencilerine yayınevimizin "Aşama Dizisi"nde yer alan "Yeşil Köpek" isimli çocuk kitabını okumalarını önererek komünizm propagandası yaptığı iddia edilmiştir.

Kendilerini yargı organları yerine koyarak hakkında hiç bir soruşturma bulunmayan ve piyasada serbestçe satılan bir kitabı "komünizm propagandası" yapmakla suçlayan "muhakkik"lerin iddiası üzerine açılan soruşturmanın ilk aşamasında alınan karar şöyledir :

"Nizip ilçesi Merkez Namık Kemal İlkokulu öğretmeni Havvali Doğan hakkında tanzim edilen tahkikat dosyası incelendi, gereği görüşüldü :

Adı geçenin sınıfında öğrencilerine «Yeşil Köpek» adlı komünistlik propagandası yapan bir kitabı vererek okumalarını istediği, bu tutum ve hareketiyle de öğrencilerine sol fikirler aşılamak istediği gibi komünizm propagandası yaptığı iddia edildiğinden, hakkında bir karar verilmeden önce 657 sayılı kanunun 130. maddesi uyarınca kararın kendisine tebliğiyle bir hafta içinde yazılı savunmasının alınmasına oy birliğiyle karar verildi."

Aydınlık düşüncelerden, gerçeklerden ve bunlardan sözeden kitaplardan korkanların ibret belgesi olarak kalacak olan bu soruşturma eyleminin hedefi olan Yeşil Köpek isimli kitap genç Bulgar yazarlarından Stanislav Stratiev'in dilimize ilk kez çevrilen bir kitabıdır. Dokuz on yaşındaki çocukların çevrelerindeki toplumsal adaletsizliklere çocukluğun canlılığı, düzenin çamuruna bulaşmamış dürüstlüğü ile gösterdikleri tepkileri anlatan bir kitabı "Komünistlikle" suçlamak telâşa kapılmış sığ düşüncelerin ifadesi olmaktan öteye gidemeyecektir.

okulun layikliğini talep ediyoruz (*)

clara ZETKIN

Sayın bakanın, (1) Reich'in okul yasası tasarısı hakkında iki gün süren açıklaması kanımca tasarının yararlığını, doğruluğunu kanıtlayan bir konuşmadan çok hafifletici nedenler arayan bir savunma ya da daha doğrusu bir özür konuşmasıydı. Şimdi sayın bakan, tasarıyı pedagojik açıdan değil de siyasi açıdan değerlendirmemiz gerektiğini savunacaktır hatta bu zorunluluğu bir tablodan her şeyi anlatmasını bekleyemeyeceğimizi hatırlatarak doğrulamaya çalışacaktır. Öyle olsun! Ancak sayın bakan, bu benzetme üzerinde azıcık duralım. Sanırım eğer bir tabloyu kaldırıp çöpe atmak istemiyorsak renklerde sıcaklığı ve aydınlığı çizgilerde zenginliği ve kesinliği, içerikte ise yoğunluğu ararız. Bu da bizim en doğal hakkımızdır. Şimdi eğer bu okul yasası tasarısına bir tablo «siyasî bir eser» olarak bakacak olursak, hiç bir değeri olmadığını görürüz. Politik olarak bu yasa tasarısı, kanımca, toplumsal yaşamın yeni, daha üst düzeydeki biçimlerini inşa edecek yaratıcı bir yapıt değildir. Tam tersi, tasarı kısır bir ağaç olan 1919 ağustos Weimar okul uzlaşmasının kuru bir meyvesidir. *(Soldan alkışlar).* Fakat bundan da öte bu tasarıya, en genel biçimde, ancak ve ancak politik bir olgu olarak bakabilir miyiz? Hayır! Buna hakkınız yoktur. Olaya böyle bakmamız, maaş almayı bilen, göbek büyüten politikacılar olduğumuz anlamına gelir ancak. Oysa politika amaç değil araçtır. Toplumsal yaşamı yeniden kurmaya, değiştirmeye yarayan bir araçtır; bazen de iğrenç, tiksindirici bir araç. Bir araç olarak baktığımızda politikanın eğitim alanındaki görevi, eğitimin gelişmiş biçimlerini oluşturmak, ilköğretim düzeyini yükseltmek olacaktır. Sayın bakanın bize açıklayarak sunmak lütfunda bulunduğu tasarının ise bu doğrultuda katkısı, sıfırdır. Şimdi olaya yeni baştan bakalım. Tarihin şu anında ilkokulun görevinin kitlelerdeki yaratıcılığı ve üretkenliği alabildiğine geliştirmek olduğunu hatırlayalım. Şu anda temel sorunun, yıkılmış, yok olmuş her şeyin yeniden kurulması olduğu konusunda hepimiz birleşiyoruz. Ancak yeniden kurmayı hangi temel üzerinde yapacağımız konusunda sol da olan biz komünistlerle, ortada ya da sağda olan sizler arasında kesin bir ayrılık var. Siz, kapitalist bir temel üzerinde kuralım diyorsunuz. Biz ise sosyalist bir temel üzerinde kurulması gerektiğini savunuyoruz. Ama gene de düşüncelerimiz şu noktada birleşiyor: Yeniden kurmamız gerekiyor. Takdir edersiniz ki «yeniden kurmak» tek bir kuşağın yapacağı iş değildir. Demek ki asıl söz konusu olan şey gelişmekte olan kuşaklarda, bu görevi yerine getirmeğe yarayacak fiziksel, zihinsel ahlakî yetenekleri alabildiğine geliştirmektir. İşte Reich'ın okul yasası tasarısına da bu yüzden büyük bir önem vermekteyiz. Yeni bir okul yasasını, tüm ilerici eğitimciler uzun süreden beri umutla beklemekteydiler. Beklenen, ilkokulun eğitim programını temelden değiştirecek, geniş halk kitlelerine fiziksel ve zihinsel güçlerini geliştirmek olanağını sağlayacak bir yasaydı. Tabiî bu hedeflere ulaşabilmek için okul mekanizmasının tümden; radikal bir biçimde yeni bir pedagojik ve toplumsal görüş açısına göre değiştirilmesi gerekiyordu. Bu da ancak ilerici, kararlı, ve eğitimcilere çocuk zihnini geliştirip en yüce hedeflere yönlendirebilecek gerçek «eğitici» etkiyi kullanma özgürlüğünü tanıyan bir politikayla mümkün olabilirdi. Çocuğun, ruhunu ve beynini en olumlu yönde biçimlendirmek yani kelimenin gerçek anlamıyla eğitebilmek için her iki cinsten, eğitimcilere gereken özgürlüğün tanınması zorunludur. Çünkü eğitimde söz konusu olan dün sayın bakanın belirttiği gibi yalnızca güçlü kişilikler yaratmak değil, çocuğun benliğini yüce hedeflere doğru yöneltmektir.

Bu arada başka bir gerçeğe de değinmek isterim. Güçlü bir kişilik, tek başına oluşan soyut bir şey değildir. Güçlü, bir kişiliğin, bugünün ve yarının temelini oluşturan geçmiş kuşakların miras ve deneyleriyle sıkıca bağlı olması gerektiği gibi, kendinin içinde yaşadığı toplumun bireyleriyle de, toplumsal dayanışma bağıyla, içten içe bağlı olduğunu duyması gerekmektedir. Bu tür toplumsal, zihinsel ve ahlaki bir bağlılık gelişmiş bir kişilikle bağdaştığında, kitlelerin bilgi ve kültür düzeylerinin yükseltilmesinde ve bir avuç «üstün kişi» tarafından koyun sürüsü gibi yönetilecek biçimde yetiştirilmesine karşı çıkmakta belirleyici bir etken olmaktadır. *(Soldan ve Sosyal Demokratların sıralarından alkış sesleri.)* Kitleleri koyun sürüsü olmaktan kurtarmak için de emekçi kitlelerin çocuklarının ortalama kültür düzeylerini geliştirip yetkin bir duruma getirmek bir zorunluluktur.

Zaten kitlelerin durumu farklı olsaydı, hiç bir okul yasası ta-

CLARA ZETKIN : *(1857 - 1933)*

Polonya'lı bir öğretmen ailesinin kızı olarak dünyaya gelir ve Leipzig kolejinde eğitimini tamamlayarak öğretmen olur. Dönemin Sosyal demokratlarıyla yakın ilişkileri sonucu 1878'de Sosyal Demokrat Parti (SPD) ye girerek partinin gazetesi olan Sozialdemokrat'ta, *çalışmaya başlar. Gazetenin önce Zürih sonra da Paris muhabirliğini yapar. Paris'te Rus devrimcisi Ossip Zetkin (1848-1889) ile evlenir. II. Enternasyonalin Paris'teki 1889 kongresine katılır. 1891'de Stutgart'a yerleşerek SPD'nin kadın birliğinin yayın organı olan* Die Gleichheit'i *(Eşitlik) ve haftalık çocuk ekini 1917'ye dek yönetir. Dünya savaşı arifesinde parti içindeki bölünmede Zetkin partinin sol kanadında yer alır. Uluslararası kadın hakları hareketinin kurucusu ve 1907 yılında kuruluşun genel sekreterlik görevini yürüten Zetkin savaş yılları boyunca Enternasyonalist gruptan ayrılmamıştır. 1915 ve 1916 yılları boyunca savaş aleyhtarı yazılarından ve enternasyonalist politik faaliyetlerinden dolayı birçok kez tutuklanıp mahkum edilir.*

Zetkin 1916'da Rosa Luxemburg ve Franz Mehring'le birlikte Spartakistler grubunun kurucuları arasında yer alır ve 1918'de Spartakistlerin günlük yayın organı Rote Fahne *(Kızıl Bayrak) de çalışmaya başlar. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in öldürülmesiyle noktalanan 1919 Berlin ayaklanmasından sonra Zetkin, Alman Komünist Partisinde (KPD) yerini alır. 1929'a dek partinin yönetim kadrosunda çalışır. 1920'de Reichstag'a girer. Milletvekilliği yanı sıra partinin yayın organlarından* Die Kommunistische Fraueninternationale *(uluslararası Komünist kadın)'ı yönetir. Yaşamı boyunca kadın ve eğitim hakları savaşçısı olan ve bu sorunlarda uzmanlaşan Clara Zetkin 1932'de Reischtag'ın en yaşlı üyesi sıfatıyla çalışma dönemini, nazizmi şiddetle eleştiren ve faşizme karşı birliğe çağrıda bulunan bir konuşmayla açar. Bundan kısa bir süre sonra Almanya'dan ayrılmak zorunda kalır ve 1933 yılında Moskova'da ölür.*

sarısı şu anda maddi olanaksızlıklar sorununa ciddi bir şekilde değinmeden geçemeyecekti. Reich'ın okul yasası tasarısı, maddi sıkıntıların eğitim olanaklarını kısıtlaması olgusuna karşı etkili bir çözüm getirecek güçte olmalıydı. Aynı şekilde sözkonusu tasarı bu gerçeğe de yan çizmemeliydi. Halk çocuklarının büyük bir kısmı kötü beslenme, bazen de düpedüz açlık yüzünden ilkokuldaki o zorunlu eğitimden gerektiği gibi yararlanamamaktadırlar. *(Komünistlerin sıralarından alkışlar)* Okul ile ilgili bir yasa tasarısı, öğretim kadrosunun maddi sıkıntılarıyla da ilgili çözümleri aramak zorundadır. Yoklukların bedeni ve zihni perişan edip köreltmekten başka hiç bir sonuç doğurmadığı apaçıktır. Bir okul yasası öğretim görevlilerinin maddi durumlarını toplumsal durumlarıyla denk duruma getirmek zorunda olduğu gibi eldeki tüm güçleri de halkın eğitimi alanında görevlendirmek için seferber edebilmelidir. Oysa bugünkü durum nedir? Halkı eğitebilecek, bilgilendirebilecek durumda olan güçler partizanca bir tutumla okul kurumundan uzak tutulmaktadırlar. *(Komünistlerin sıralarından alkışlar)* (...) Baylar bayanlar gördüğünüz gibi önümüzde duran Reich'ın okul yasası tasarısı bütün bu sorunlar ve daha niceleri karşısında tam bir suskunluk içindedir. (...)

Reich'ın okul yasası tasarısının getirdiği hiç bir yenilik yok mu? Vardır elbette: İlkokulu parçalıyor. Dört ayrı tipte ilkokul oluşturmayı amaçlıyor. (2) (...) Peki bu parçalamanın nedeni nedir? Yaptıkları açıklamalara göre, böyle bir karar almanın kökünde, eğitimle «yetkili kişilerin» (yani özellikle ana-babaların) dinsel ve ideolojik inançlarındaki farklılıklar yatmaktaymış. (...) Bayanlar, baylar! Biz komünistler birer «ek» okul durumuna gelmiş olan layik okullar için mücadeleyi reddediyoruz. Çocukların ana-babalarının dinsel duygularına göre ayrı ayrı eğitilmesini ve «dindar» olmayan ailelerin çocuklarının farklı okullarda, farklı eğitim görmelerini, nerdeyse demir parmaklıklar arkasında hapsedilmelerini şiddetle reddediyoruz. Talebemiz: Okulun layikliğidir, tüm okulların layikliği. Sloganımız şu olacaktır: Mezhep ve din eğitimi okulun dışında kalmalı! (...) Din, ne her türlü tartışmanın üstünde tutulacak inançlar bütünüdür, ne de papaz ve din adamlarının aldatmacaları ve yalanlarıdır. Din, sonsuz saygı uyandıran yoğun ve önemli bir kültür ürünüdür. Dinler, kültür gelişmelerine ve insanlığın kültürel dönüşümüne köklü ve kesintisiz bir biçimde katkıda bulunmuşlardır. Toplumsal içerikleri büyük bir önem taşımaktadır ve ayrıca özellikle Hıristiyan dini çağdaş kültür gelişimini etkilemis olan değerli bir ahlaki birikimi sağlamıştır. Ancak dinin bu yüceliği dışında, dinle hiç bir ilgisi olmayan kalıplaşmış yığınla inançlar ve mezhepler vardır. Ve bunlar gerçek din duygusunun gelişmesine her zaman engel olmuşlardır. Din dersinin sağladığı gerçek dindarlık değildir; çünkü gerçek din bilimi ne zil sesleriyle sınırlanmış kısacık sürelerde, ne haftanın belirli günlerinde ne de küçücük yaşta edinilebilecek bir bilgidir. Din duygusu kişinin yaşamı boyunca oluşan, tümüyle kişisel ve derin bir olgudur. Aramızda birçok kişi bu duyguyu yaşamaktadır, bir kısmı ise aşmış durumdadır, çünkü dinin de kısmen katkıda bulunduğu kültürel bir gelişme söz konusudur.

Okullarda okutulacak din dersleri, dinsel duyguları doğuramaz ancak ve ancak katı, dar inançları ezber yöntemiyle kafalara yerleştirir. Bu da okul mekanizması içinde en gerici yöntemdir. Çocuğun beynini aşırı ve gereksiz yük altında ezerek özerk ve yaratıcı çalışmasını önler. Özgürce düşünme yeteneğini geliştireceğine, inançlara (dinsel ya da dinsel olmayan) tartışmasız boyun eğmeye alıştırır. Bütün bunlara şunu da eklemek gerekir. Din bilimi, din felsefesinin esasları hangi çocuk tarafından kavranabilir? Din, inançlar, inançların esasları ancak zengin yaşam deneyi olan ve de yorumlayabilecek bilgiye, zihinsel ve ahlaki olgunluğa sahip olan yetişkin bir kişinin altından kalkabileceği iştir. Çocuğun yaşam deneyinden yoksun oluşu, yeterince bilgi ve ahlaki olgunluğa sahip olmayışı anlatılanları tartışmak ve de seçmek olanağından yoksun kılmakta, körü körüne bir inanca sürüklemektedir. *(Komünistlerin sıralarından alkışlar, ortadan ve sağdan gülüşmeler)* Oh ne alâ! Bu son derece önemli sorunlar tartışılırken bu beyler hâlâ gülebiliyorlarsa bırakın gülsünler.

Bayanlar, baylar, bizce, ister dinsel olsun, ister olmasın dünya görüşü özel bir ders olarak okutulamaz. Dünya görüşü çocuklara öğrendikleri ve de yetişmelerini sağlayan her şey aracılığıyla ulaştırılmalıdır. (...) Ayrıca din eğitiminin okulda özel bir ahlâk eğitimiyle ya da ideolojik bir eğitimle yer değiştirmesine de karşı çıkıyoruz. Neden mi? Çünkü yukarıda açıkladığımız görüşe uygun olarak ahlâk ya da dünya görüşü ezberlenemez, adım adım yaşanıp kavranır. Ahlâk ve dünya görüşü çocuk için yaşanmış bir deneyi temsil etmelidir.

Buradan hareket ederek şimdi de diğer bir zorunluluğu açıkça belirtmemiz gerekiyor: Eğitimde yeni bir toplumsal anlayış yaratılmalıdır. Bu yeni anlayış okulun her alanında yankılanmalı. Belli bir dünya görüşünü de beraberinde getirecek olan bu anlayış tüm yöntemlerin, tüm bilgilerin çocuğun ilişkide olacağı tüm olayların odak noktasında yer almalı. Ve okulun bu yeni toplumsal anlayışla da, çocuklara geçmişe ve bugüne sıkı sıkıya bağlı olan bir topluluğun bireyleri oldukları duygusu aşılaması düşüncesindeyiz. *(Alman milliyetçilerinin protestoları. Sınıf kavgasını mı öğreteceğiz bağırışmaları.)*

Evet! Çünkü birlik içinde yaşamak budur. Sınıf mücadelesidir. Sınıf kavgası tüm sömürülenlerin, tüm ezilenlerin birliğidir, kısacası büyük çoğunluğun onları ezen, sömüren, aşağılayan küçük azınlığa karşı birliği ve mücadelesidir. Ve hedefi sınıflı toplumun yerine kardeşliğin yeşereceği bir toplumu getirmektir. Sınıf mücadelesi geleceğin toplumunu kurabilmek için zorunlu bir koşuldur. *(Sağda gülmeler, protestolar, solda gülüşmelere tepkiler)* Elleriniz kana bulanmış değil mi? Yalnızca dünya savaşı gerçeğine göz atmanız bile yeter. Gene de kapitalist toplumun kana bulanmışlığını kavramak için bu olguya gerek yoktu. *(Sağdan protestolar)* Evet konuyu değiştirdim ancak şunu hatırlatacağım. Dünya savaşından önce ekmek parası kazanma savaşında tahminen 10.000 proleter şehit oldu ve 500.000'de yaralandı. Şu baylar bir gün oturup bir istatistik çıkarsınlar da iş kazasında ölen kapitalistlerin sayısını da bir öğrenelim. *(Komünistlerin sıralarından alkışlar)* Şimdi dönelim konumuza. Okuldaki eğitim anlayışının ve «genel havanın» değişmesi gerektiği ve toplumcu bir nitelik kazanması gerektiği konusuna değindik. Bu değişikliği oluşturmak için en başarılı araç kuşkusuz, üretken çalışmaya bağlı eğitim olacaktır. (...) (3)

Fakat üretken çalışmaya bağlı eğitim ne derece olumlu bir yöntem olursa olsun, eğer birincil olarak çocuklarımızın temel gereksinmelerini karşılayacak koşulları geliştirmezsek hiç bir sonuca varamayacağımız da açıktır. Savaştan önce bile Hagen valisinin haklı bir biçimde ısrarla talep ettiği parasız yemek dağıtan okul kantininin kurulması artık zorunlu eğitimin bir anlam taşıyabilmesi için zorunlu bir koşul olmuştur. Ekonomik sıkıntılarımızın giderek arttığı, çocuklarımızı yetersiz beslenme belâsından Quakers ve de Amerikan yardımıyla korumaya çabaladığımız bu dönemde söz konusu zorunlu koşul geciktirilmeden gerçekleştirilmelidir. (...)

Ayrıca ana-babaların, tüm etkinliklerini kullanarak ilkokul üzerinde denetleyici bir güç durumuna gelmeleri gerekir.

okulun layikliğini talep ediyoruz

Tabii bu güç, diğer proleter örgütlerle bütünleşmiş ana-baba örgütlerinden fışkıracaktır. (...) Bugüne kadar millî bir eğitim zorunluluğu üstünde çok duruldu. Kanımca enternasyonalist bir kültürün okulda yerini alması gereklidir. Millî kültürümüzün gelişmesi, diğer kültürlerin atılması önkoşuluna bağlı değildir. *(Komünistlerin ve Sosyal Demokratların sıralarından alkışlar)* Tam tersi kültürümüz diğer kültürlerle zenginleşebilir. (...)

Bayanlar, baylar, son olarak bütün bu sorunlara yabancı kalan okul yasası tasarısının yeniden bir komisyona gönderilmesini ve bizim de burada sergilediğimiz temel görüşlerimize uygun olarak düzeltilmesi için işbirliğinde bulunmamızı öneriyoruz. Ancak hayallere de kapıldığımız yok. Bu yasanın Reichstag'dan ya da başka bir meclisten değil de çok başka yerlerden çıktığını biliyoruz. (4)

Biz, eğitim ve okul görüşlerimizle ilgili mücadeleyi dinsel mezheplere, katolik kilisesine ya da başka bir dinsel inanca karşı yürütülen bir kültür mücadelesi (Kulturkampf) biçiminde sürdürmeyi reddediyoruz. Okul için mücadeleyi gerçek biçimiyle südüreceğiz, yani proletaryanın verdiği sınıf kavgasının bir parçası olarak. *(Komünistlerin sıralarından alkışlar)* Mücadelemiz bir-iki layik okulu kotarmak için değildir, tüm eğitimin layikliği ve eğitim alanında talep ettiklerimizin gerçekleşmesi içindir. Bu mücadelede yer almanız için size çağrıda bulunmayacağımızdan emin olabilirsiniz. Çağrımız size değil kitleleredir.

Emekçi kitlelerinin hiç vakit kaybetmeden eğitimin önemini kavramaları gerekir. Çocuklarına yararlı eğitimi sağlayacak okulların kurulmasında sorumluluklarını duyup kavramaları ve bu hedefe ulaşmak için mücadeleye girmeleri gerekir. Marx'ın belirttiği gibi teori kitlelerin elinde güce dönüşür. Bilginin kitleler tarafından ele geçirilmesi ve belirleyici bir güç haline gelmesi için savaşacağız.

(*) "Okulun layikliğini talep ediyoruz" başlığı altında ya yınladığımız bu yazı Clara Zetkin'in 1922 yılında, okul yasası tasarısının tartışıldığı oturumlardan birinde yap tığı meclis konuşmasından kısaltılarak alınmıştır. Weimar Cumhuriyeti döneminde (1918 - 1933) hükümet koalisyonunda yer alan ve her geçen gün kilise ve büyük sermaye güçleriyle biraz daha uzlaşan sosyal demokratların (SPD) hazırlamış oldukları yasa tasarısı büyük tartışmalara neden olmuştu. Tasarı SPD'nin hükümeti oluşturan gerici güçlere eğitim alanında verdikleri büyük bir ödün olarak nitelendirilmekteydi. SPD'nin daha sonraki yıllarda sürdürdüğü eğitim politikası için bkz. Gerçeklere Gözlem, sayı 2. Edwin Hoernle'nin yazısına.

(1) Heinrich Schulz: Hükümet koalisyonunda yer alan SPD li bakan. 1914'e kadar parti içinde eğitim sorunlarına değinen çalışmaları yürüten Schulz 14'ten sonra partinin sağ kanadında yer aldı.

(2) Yasaya göre ilkokullar, a) mezhep okulları, b) yarı mezhep okulları, c) layik okullar, d) ideolojik okullar olarak dört biçimde düzenlenecekti. Ana - babalar, çocuklarını, dünya görüşlerine uygun okullara gönderebileceklerdi (!).

(3) C. Zetkin eğitimin, üretken çalışmayla bütünleşmesini Marksist açıdan ele alarak incelemektedir. Bu yazıda Zetkin'in eğitimle ilgili görüşlerini genel olarak vermek amacını güttüğümüzden yazının bu bölümlerine yer vermedik. Bu konuyla ilgili bir yazıyı dergimizin 2. sayısında bulabilirsiniz.

(4) Okulun politik önemini gözden kaçırmayan ve denetimleri altında tutabilmek için tasarıyı ne pahasına olursa olsun yasalaştırmaya çalışacak olan büyük sermaye ve kilise çevrelerinden söz etmektedir.

Bu sayıda, sınıflı toplumlarda çocuk ve gençlik edebiyatıyla eğitimin, sınıfsal mücadelenin bir parçası olarak ele alınması ve bir örgüt tarafından yürütülmesi gerektiğini vurgulayan iki yazı sunuyoruz.

Alman işçi hareketinin önde gelen kişilerinden Richard Levy ve Clara Zetkin'in yazılarının, ülkemizde de son dönemlerde güncel hale gelen ve sadece aynı ciddi yöntemler ve sorumlulukla ele alındığı takdirde sağlıklı bir çözüme ulaşılabileceğine inandığımız bu soruna ışık tutacağını umuyoruz.

GERÇEKLERE GÖZLEM

sosyalist düşünce kendi çocuk kitabını yaratmalıdır

çevirenler : Ü. KIVANÇ / M. BUDAK

richard levy

Son yıllarda burjuvazi yönünden dikkate değer bir hırsla sürdürülen, gençlik edebiyatımızın mükemmelleştirilmesi yolundaki çabalar, bu edebiyatın ağza alınmayacak kadar üzücü, aşağı düzeyinin farkına varılmasının sonucudur; bu edebiyat, hiç bir biçimde, gençliğin ruhsal gelişmesine, eğitici ve teşvik edici biçimde etki edememektedir. Bugün çocuklarımıza sunabildiğimiz edebî tat, ahmaklık, doğaya karşı gelme, yanlış bir duygusallık ve uyduruk bir romantizmin, hep aynı kalan, gerekli dozda tanrı inancı ve yurtseverlikle bezenerek farklı biçimler ve dış görünümler altında servisi yapılan karışımıdır. Tabiî burjuvazinin büyük bölümü, bu tatta aradığını bulmaktadır, çünkü böyle bir şey, onun anladığı anlamda zihin geliştirici ve eğiticidir. Fakat en kötüsü, bu türden edebiyat, pazarın şurasında burasında kalmış olan birazcık iyi'yi de öylesine örtmüştür ki, artık kendisi, ağız tadını ve ruhu bozan bir şey olarak geniş halk kesimlerine kadar ulaşabilmektedir.

Burjuva ideologları tarafından çıkartılan, pedagojik ve etik açıdan yanlışsız diye değerlendirilen kitapların büyük bir yaygınlık kazanması durumunda bile, onların yukarda değinilen faaliyetleri de bunu değiştiremez. Sayısal başarı, bizim için ölçü değildir, asıl ölçü, bu kitapların, gençlik edebiyatının sefaletinden en çok zarar gören kesimlerde de —proleter çocukları arasında— tutulup tutulmayacağıdır.

Ama bildiğimiz kadarıyla, durum hiç de böyle değildir. İşçi çocuklarımızın okudukları, bugün hemen tümüyle, ucuz piyasa kitaplarıdır ki, bunlar aslında eskiden halkın erişebildiği edebiyata oranla birçok yönden kesin bir ilerleme ifade ederler. Eskiden ucuz çocuk kitaplarında kural olarak varolan o zevksiz resimlerin ortadan kalkmış olması sevinmeye değer; ve bugünkü yalnızca ticarî amaçlarla hazırlanan kitaplar görünüşü açısından alçakgönüllü etkiler yaratabiliyorsa da, hiç olmazsa zevk bozucu etkileri yoktur.

Bu kitapların içeriksel değerleri açısından durum daha başka. Yalnızca ucuzluğu nede-

niyle satılabilen ama asıl yeri çöplük olması gereken şeylerin halka sunulmasını hesaba katmasak bile, en revaçta yapıtlar, masal kitapları vb. de, anlamı bozan kısaltmalarla, berbat bir halde hazırlanarak satılmaktadır. Bu tür yayımcılar, ilk planda tüccardırlar ve temel ilkeleri, metalarını mümkün olduğu kadar ucuza imal edebilmektir. Bu tür yoksunluklar, pazar olgusunun ilerleyen gelişmesiyle ortadan kalkabilir, fakat, yine de bu işletmelere özel umutlar bağlamak yanlış olurdu; bu kaynaktan, halka, hiç bir zaman sağlıklı ve ıslah olmuş bir gençlik edebiyatı fışkırmayacaktır, çünkü burada büyük kapitalist işletmeler sözkonusudur ve bunlar egemen düşünceye karşı gelinmesine çok kızarlar. İyi niyetli burjuvaların zevki, bu "ikinci sınıf edebiyatı" yayımcıları için her zaman ölçü olacaktır.

Yani geçmişe göre tek farklılık, sofuca, uyduruk ve belirli köle özelliklerini kutsayan bir edebiyatın, halka daha yoğun biçimde verilmesidir. Bu hastalıkla mücadele etmek, bu yüzden, acil bir zorunluluktur; sorun, bunun hangi yoldan gidilerek başarılabileceğidir.

Özel girişim bunu başaracak durumda değildir; pazar metaına karşı büyük bir sürümle rekabet edebilmek için zorunlu olan, halkla temastan yoksundur. Bugün işler oraya vardı ki, bir burjuva yayımcı, başarısızlıkla karşılaşacağını önceden bildiğinden ötürü, halk için gençlik yapıtları yayımlamayı göze alamamaktadır. Kapitalizm, arabasına binenlere zorla kendi türküsünü söyletmeyi çok iyi biliyor.

Filantropik ve etik çabalarla da hiç bir şeye ulaşamayız, çünkü bunlar, doğaları gereği, belirli, dar bir çerçeve için de kalmaya mahkûmdurlar. Proletaryanın gerçek bir halk edebiyatından anladığı şeyi ortaya çıkarabilmekten, o taraftakilerin (burjuvazi - Ç.) uzak olduğu kesindir.

Yani bu darlığa burjuvazinin bulacağı bir çare olamaz. Ama, "Sana kimse yardım etmiyorsa, sen kendine yardım et," sloganı, her zaman proletaryanın düsturu olmamış mıdır? Çocuklarımızın ruhsal gelişimine zarar veren hasaratı, daha uzun süre bulunduğu yerde bırakacak mıyız? Sanırım, enerjik bir savunmaya geçmemizin zamanıdır.

Sosyalizm, gerçekten özgür ve sağlıklı bir gençlik edebiyatı yaratmak için, gerekli özelliklere sahiptir ve bu, onun görevidir; sürümü büyük oranda kolaylaştıracak örgütlenmeleri vardır. Aynı zamanda, gerçek "iyi"yi yaratmak için gereken değerli edebi ve sanatsal güçler de elinde bulunmaktadır. Bazı deneylerde kaydedilen ve nedenlerini bulmak pek güç olmayan başarısızlıkların ne önemi var? Bu deneylerden çıkartacağımız şudur: dün başarısızlığa uğrayan, yarının en büyük başarısına sahip olabilir.

Bugün partimizin önüne çıkan görev, şüphesiz kolay bir görev değildir, ama çözülmesi, kaçınılmaz bir zorunluluktur. Daha uzun süre, karşı - önlemleri almakta gecikmemiz, çocuklarımızı kapitalist edebiyatın ruh zehirleyici etkisine dirençsiz terk etmemiz demektir.

Dikkatle ve temkinli olarak, ama aynı zamanda bütün enerjimizle işe sarılalım ve sosyalizm için, gençliğin kalbine giden yolu da fethedelim. Bu yol, özgürlükçü, hayatın içinden doğan bir gençlik edebiyatıyla, en kolay ve en güvenli bir biçimde alınabilir.

Die Neue Zeit 21/II (1902/1903), s. 772 - 773.

* clara zetkin

(...) Partinin bir çocuk gazetesi çıkartması, birçok yönden talep edildi; buna başlangıcı "Gleichheit"ın ("Eşitlik") ayda bir yayımlanan ekinde yaptık. Bu tür bir çocuk gazetesinin çıkartılmasının ve dağıtılmasının beraberinde getireceği zorlukları bilenler, zorunluluk nedeniyle, ilkin varolanın genişletilmesinden yana olacaktır. Aynı nedenle ben de, başka bir çocuk dergisinin kurulması yerine "Gleichheit"ın ekinin genişletilmesini tavsiye edeceğim. Ama bunun yapılmasıyla, partinin, bir çocuk edebiyatı yaratmak konusundaki görevleri yerine getirilmiş olmaz. Parti, uygun bir sosyalist kitaplar edebiyatının oluşturulması için de çalışmalıdır. Bu yönde çeşitli deneyler yapıldı. Dietz yayınlarından çıkan kitapları, Emma Adler yoldaşın ünlü çocuk kitabını, Karl Ewald'ın derlediği masalları hatırlatmak isterim. Şu anda, sosyalist bir çocuk edebiyatı oluşturmak yolunda yapılan bu ciddi ve dikkate değer deneylerin eleştirisine girmek istemiyorum. Yalnız, bu deneylerin proletarya tarafından, lâyık oldukları dikkat ve destekle karşılanmadığını belirtmek isterim. Edebiyatımızın, piyasaya sürülen o çok düşük düzeyli, ucuz burjuva çocuk edebiyatıyla giriştiği rekabeti kazanamadığını gördükten sonra, partinin yayın kurumları bu yönde yeni denemelere girişmekten kaçındı. Çocuklarına, sosyalist dünya görüşüyle dolu bir edebiyat sunabilecekken, birkaç kuruş eksik ödemek için onlara, inandıkları ve çocuklarına da ulaştırmak istedikleri tüm düşüncelerle apaçık bir karşıtlık içinde olan edebiyat ürünlerini sunmaları, ana - babaların görevlerini kaba bir biçimde ihmal etmeleri olur. Yapılan deneye karşın yeni bir deneye girişilmelidir ve o zamandan bu yana partinin geniş kesimlerinde kazanılan bilgi, sosyalist çocuk kitapları yaratmak için yapılacak atılıma başarı güvencesi vermektedir. Önümüzdeki görev zordur, ama şunu hatırlatayım, burjuvalar, kendilerine müteşekkir olunacak biçimde, bunun ön çalışmasını yapmış bulunmaktadırlar. Hamburg'ta, iyi gençlik edebiyatı yayımlamak için kurulan dernek, ayrıca Kunstwart Yayınevi, Köln'deki Schafstein Yayınevi ve bir dizi başka burjuva yayınevi, pedagojik açıdan bütünüyle gözönüne alındığında dev bir ilerleme sayılabilecek bir çocuk edebiyatı yarattılar: çocuğu ruhsal ve sanatsal açıdan geliştirmeye elverişli bir çocuk edebiyatı. Ama, yoldaşlar, biz sosyalistler olarak, bu çocuk edebiyatını, çocuklarımız için bu haliyle kabullenemeyiz. Sanatsal ve edebî açıdan böylesine mükemmel olsa da, bu edebiyat bizim dünya görüşümüzle çelişmektedir: için de şurada burada yer alan militarizm, şovenizm, savaş, iman, vb. kavramlar bizim savaş, yurt sevgisi, militarizm, vb. hakkındaki görüşlerimizle taban tabana zıt bir kavranışla ele alınmaktadır. Ama, yoldaşlar, bu anlamda iyi burjuva edebiyatının içinde de bulunan ve (bize - Ç.) karşıt ögelerden daha önemlisi, bu edebiyatın tanımadığı ve içermediği şeylerdir. Bu kitaplar kardeşliğin ideallerini, çalışma ve mücadele yoldaşlarının dayanışmasını, proleterlerin özgürlük aşkını susarak geçiştirir; kısacası proletaryanın sınıf mücadelesinin doğurduğu, gereksindiği ve sosyalist dünya görüşümüzün temelleri üstünde yükselen erdemleri tanımaz. Örneğin Callwey Yayınevi mükemmel bir şiir kitapları dizisi yayımladı: "Kunstwart" tarafından öğütlenen ve bir sosyal-demokrat dergi tarafından da kayıtsız kabul edilen Weber' in 'Spielmannsbuch'ları ('Çalgıcının Kitapları'). Bunlardan bazıları, pedagojik açıdan mücevher değerindedir. Ama bir kez, bizim için özellikle dikkate değer olan "Arbeit" ("Emek") ve "Helden" ("Kahramanlar") adlı kitaplara bakalım. "Helden"deki şiirlerde her türden kahraman kutsanmakta, anavatanı için ölen kahramanlar, göreve sadakatin kahramanları, vb. Ama bir tek kahraman; özgürlük için savaşan ve ölen kahraman eksik. "Arbeit" adlı kitapta sanatkârane, görkemli bir biçimde işçiyi çeşitli yönleriyle tanıyorsunuz, ama onu yoldaşlarıyla örgütlenen ve onlarla birlikte savaşan bir kişi olarak tanımıyorsunuz. Acı çeken, burjuva toplumunun kavrayışına göre, görevine bağlı proleterle tanışıyorsunuz, ama bir isyancı olarak, kapitalist ekonomik düzene karşı bir savaşçı olarak işçiyi tanımıyorsunuz. (Çok iyi!) Bu, burjuvazinin takdire değer, pedagojik ve sanatsal açıdan da kısmen yetkin yapıtlarını, niçin gözden geçirmeksizin çocuklarımız için kabullenemeyeceğimizi açıkça göstermektedir. Ama burjuvalar tarafından başarılanı, değerli bir ön çalışma olarak takdir edebilir, kullanabilir ve ne biçimde, ne yönde yaratmaya devam edeceğimiz açısından örnek alabiliriz.

Alman Sosyal - Demokrat Partisi Kongresi'nin 23 Eylül - 29 Eylül 1906 arasında Mannheim'da yapılan oturumlarına ilişkin protokolden, Berlin 1906, s. 357 - 358.

AZ GELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE
Yazan : Stefanos Yerasimos,
Cilt I: Bizanstan Tanzimata (2. Baskı) 50.— TL.
Cilt II: Tanzimattan I. Dünya Savaşına (2. Baskı) 75.— TL.
Cilt III: I. Dünya Savaşından 1971'e (2. Baskı) 75.— TL.
Gözlem Yayınları

TÜRK TOPLUMUNUN EVRİMİ ÜSTÜNE YAPILAN EN GENİŞ ARAŞTIRMA

AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE

1960'lardan sonra Türk toplumunun tarihî evrimini konu edinen birçok çalışma yaymlandı. Bu çalışmaların ortak yanı günümüzü kavramak amacıyla kendi gerçeğimizi ve tarihî gelişim koşullarını sergilemek oluyor genellikle. Bu alanda son olarak yayınlanan çalışmalardan biri de *Stefanos Yerasimos'un AZGELİŞMİŞLİK SÜRECİNDE TÜRKİYE* adlı eseri.

Bilindiği gibi, 1960'lara kadar yanlış bir tarih anlayışı ile kaleme alınan birçok araştırmada geçmişin yüceltilmesi ile Osmanlı İmparatorluğunun başındaki pek çok padişahı kıyasıya eleştirme at başı gitmekteydi. Özellikle Cumhuriyet döneminden sonraki araştırmalar bir yandan tarihimizi Orta-Asya'ya dayayarak farklı bir yapıya sahip olduğumuzu belirtmekte, bir yandan da artık batılı olduğumuzu gerekçelemeye çalışan yorumlarla sonuçlanmaktaydı.

Ancak 1960'lardan sonra sistemli ürünlerini vermeye başlayan klasik Marksist anlayış belli bir görüş açısından bugünü kavramak amacıyla düne eğilmeye başladı. Ama Marksist tarih anlayışı konusunda özgün bir anlayışa varamamış ve bu konudaki çalışmaların eksikliği yüzünden olgunlaşamamış düşüncelerin yeni bir açmaza düşmesi de kaçınılmazdı.

Böylece, sonuçta ileri sürdüğü düşünceleri alabildiğine abartan iki anlayış hâkim olmaya başladı bu konudaki çalışmalara. Buna göre, Osmanlı toplumu ya Batı'dan apayrı bir gelişim doğrultusu izlemiştir ya da Batı'dan farklı şekiller göstermekle birlikte tek doğrusal yönde bir gelişme göstermiştir. Bu ve bunun gibi birçok görüş ayrılığının temel kaynaklara yani belgelere inmemekle desteklendiğini de ayrıca belirtelim.

Oysa yarını kurmanın ve etkilemenin ipuçlarını, toplumumuzdaki tüm kurumları kendi değişim tarihi içinde incelemekle ve üretim tarzları ile bunların özelliklerinin neler olduğunu ortaya koymakla yakalayabiliriz.

İşte yukarıda sözünü ettiğimiz Stefanos Yerasimos'un *Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye* adlı eseri böyle bir çabanın örneği olması açısından ele alınması gereken bir kitap. (...)

Halen Paris Vincennes Üniversitesinde Öğretim Üyesi olduğu belirtilen yazarın, zengin bir tarihî belgeler demetinin değerlendirildiği çalışması Türk tarihini Bizanstan 1971'e kadar uzanan çok geniş bir zaman dilimi boyutlarında ele alması açısından ayrı bir önem kazanıyor.

Paris Üniversitesinde doktora tezi olarak kaleme alınan çalışmaya bir önsöz yazan ünlü araştırmacı *Yves Lacoste* kitabın «yalnız Türkiye'nin alınyazısıyla ilgilenenler için değil, sorunları insanlığın çok büyük bir kısmının tarihî evrim düzeyinde ele alanlar için de son derece ilgi çekici» olduğunu belirttiği kitabı burada kısaca tanıtmaya çalışacağız.

Genç araştırmacı Yerasimos kitabın Giriş'inde ekonomik ya da sosyal olgunun kavranması için sosyo-ekonomik yapıların çözümlenmesinin zorunlu olduğunu, böyle bir yaklaşımın da çalışmasını «Azgelişmişlik» sorununun tümüne dayandırdığını belirterek başlıyor söze, Azgelişmişliğin sosyo-ekonomik yapılarının ise emperyalist egemenliğin sosyo-ekonomik yapılarıyla bağımlı olduğunu ve bunların da birbirinden ayrı tutularak incelenemeyeceğini öne süren yazar, «farklı üretim tarzları içindeki insan toplumlarının topyekûn olarak ilerlemesi aynı andan olmadıkça emperyalist egemenlik kaçınılmaz bir tarihsel aşama haline gelmektedir» sonucuna varıyor.

Daha sonra, eşitsizliğin gerçek emperyalist ilişkilerin ortaya çıkmadığı prekapitalist toplumun diğer toplumlarla ilişkileri içinde doğduğunu öne süren Yerasimos, bu eşitsiz ilişkilerin biçiminin de, içeriğinin de doğduğu toplumun iç dinamiğine, giderek kendi üretim tarzına özgü yapılarına bağlı olduğunu belirtir.

Son olarak, batı Avrupa'yla Osmanlı toplumu arasındaki ilişkilerin ilk merkantil birikim çağında başlamadığını, bu ilişkilerin «feodal Avrupay'la bir çeşit feodal emperyalizm egemenliğine ait olguları içinde barındıran Bizans toplumuna kadar uzandığını açıklıyor. (...)

Ele aldığı tarihî dönemlerin ayrıntılı bir incelemesine girişmeden kısaca tanıtmaya çalıştığımız bu eserin bizce en önemli yanı Osmanlı İmparatorluğunun bağımlı hale gelişinin ondokuzuncu yüzyıldan çok önceleri meydana geldiğini ortaya koyması ve sömürgeleşme sürecine girişiyle sömürgeleşmesinin, sömürgeci güçlerle ittifak halinde olan yerli yönetici sınıfların tutumuyla gerçekleştiğini gözler önüne sermesidir.

Ancak ele alınan sürenin genişliği ve bu dönemler hakkındaki çalışmaların sayılı oluşunun yanı sıra, dönemlerle ilgili belgelerin azlığı göz önüne alınacak olursa değerlendirmelerin birçoğunun tartışmalara yol açacağı açıktır.

Özellikle Batı kaynaklarından geniş bir şekilde yararlanan Yerasimos'un çalışmasında hemen hemen bütün dönemleri konuya gereken ağırlığı tanıyarak ele alması, devlet kurumlarının örgütlenme biçimlerine ve iktidar tiplerinin çözümlemesine yer vermesi yöntem ve çözümleme özellikleri olarak önem kazanıyor. (...)

Son olarak kimi zaman iç dinamiğin, kimi zaman dış dinamiğin ön plana çıktığı bir oluşum sürecine sahip olan Türk tarihini bin yıldan daha gerilere uzanan bir süreç içinde ele alan bu çalışmanın, sadece bu özellikleriyle bile bu konudaki çalışmalara katkıda bulunacağını söyleyebiliriz.

Dileğimiz böyle bir bakış açısıyla Türk toplumunun evrimini ele alan çalışmaların daha da artması.

Birikim Dergisi, Temmuz 1975.